

Biró Viola
Kroó György-plakett (2024)
– *Laudáció* –

Egy emlék ötlik eszembe, ahogy töprengek, mit is mondhatnék egyik kedves korábbi tanítványom, azóta szoros munkatársam kitüntetése alkalmából. Az emlék a plakett névadójához kötődik, s Kroó Györgynek a Zeneakadémián kívüli „másik”, talán még fontosabbnak érzett „bázisához” a Rádióhoz, annak is régi épületeihez. Ahogy egy alkalommal vezet egyik épületből a másikba keskeny-szűk, sikátorszerű folyosókon, s megjegyzi, ezt az eldugott útvonalat általában nem kedvelik, de ő annál szívesebben használja. Egy rejtékút, ahol szinte észrevétlenül lehet célhoz érni – így marad meg bennem (példázként) ez az apró epizód.

Dicsérem először is a Magyar Zenetudományi és Zenekritikai Társaság elnökségének bölcs döntését, hogy egy szinte észrevétlenül – *észrevehetetlenül* –, ám annál hatékonyabban s annál fontosabb (és nagyon is látható) feladatokon dolgozó fiatal zenetörténészünket választották a plakett kitüntetettjének. S persze dicsérem – nagy örömmel és mindenekelőtt – a kitüntetettet is.

Biró Viola a Bartók-kutató számára emlékezetes, Brassó közeli Sepsiszentgyörgyről származik. Bár eleinte a zongoraművészi pálya vonzotta, a kolozsvári „Gheorghe Dima” Zeneakadémián zenetudományi tanulmányokat folytatott. Ezt követően jelentkezett a budapesti Zeneakadémia zenetudományi MA-képzésére, majd ugyanitt a zenetudományi PhD-programot is elvégezte. Tanulmányaival párhuzamosan először Dalos Anna irányításával a Zenetudományi Intézet 20–21. Századi Magyar Zenei Archívumának különböző vállalkozásaiba kapcsolódott be, s fontos szerepet játszott a 20. századi zenetörténeti kutatás számára azóta széles körben nélkülözhetlenné vált, sokat hivatkozott Koncertadatbázis internetes kereshető változatának megalapozásában. Ám éppen Dalos Anna ösztönzésére került végül – nagy szerencsénkre – a Bartók Archívumba. (Anna valami olyasmit mondott, amikor alkalmazását önzetlenül javasolta, hogy úgy látja, Viola egészen boldog lesz, ha Bartókkal foglalkozhat.) Utóbb igyekeztem szerényebb mértékben „viszonozni” e nagyvonalúságot, többek között azzal, hogy Dalos Anna Violát vihette magával Amerikába a Dohnányi-hagyaték áttekintése céljából, amikor Kusz Veronika sajnos nem vállalkozhatott az utazásra, vagy amikor Berlász Melinda munkatársaként bekapcsolódott Lajtha László írásainak gondozásába, illetve amikor fölmerült, hogy a Ligeti-interjúk és -előadások gyűjteményes kiadásában Kerékfy Márton munkatársaként részt vehessen.

Számunkra – a Bartók Archívumban – döntő azonban az a sok nehéz és felelősségteljes feladat, amelyben fokozatosan mind nagyobb önállósággal tudott részt vállalni. Az első igazán nagy vállalkozás, amit rábízhattunk, a Bartók Béla Írásai sorozat 4. kötetének Révész Dorrit halálával (2008-ban) megszakadt szerkesztése volt. Bár Dorka halála előtt gondosan rám bízta a Lampert Vera közreadásában készült, szerkesztés alatt lévő kötet anyagát, úgy tűnik Viola megjelenésére volt szükség, hogy reálissá váljon a kötet újbóli munkába vétele, majd befejezése. Megérzés volt csupán, hogy Lampert Verát, akivel én magam olyan remekül tudtam együtt dolgozni több közös vállalkozásunkban is, Biró Viola hatékonyan segíthetné Amerikában. A megérzés bevált. Akkor az írások közreadásának teljes revíziójára kerülhetett sor, és utólag mintaszerű mutató is készült Biró Viola munkájaként a sorozat két összetartozó kötetéhez. S ennek köszönhető, hogy az elmúlt években közösen szerkesztették a Bartók-összkiadás legújabb, igazán sok nehéz megoldandó feladatot kínáló kötetét, az énekhangra és zongorára írott népdalfeldolgozások teljes sorozatát. A műfaj – a töredékeket és kiadatlan műveket is figyelembe véve – Bartókot szinte egész életén végigkísérte. S ha a kórusok összegyűjtésével már egyszer váratlan oldaláról mutatkozhatott be az életmű, e népdalfeldolgozás-sorozatok ugyancsak bővelkednek a meglepetésekben. Annak köszönhetően, hogy köztük találhatók Bartók saját koncertjeinek is fontos számai, gyakran igen különféle variánsformák, koncertválogatások is fennmaradtak, amelyek azután a kiadásban megtalálták a maguk független helyét.

Ám e kiemelkedő jelentőségű, egyelőre papíron megjelenő hagyományos kiadványok mellett Biró Viola szerepe a Bartók Archívum két fontos internetes adatbázisának létrejöttében is meghatározó volt. Kerékfy Márton irányításával készítette el a Bartók-népdalforrások folyamatosan (az összkiadáskötetekkel párhuzamosan) bővülő adatbázisát, Lampert Vera máig alapvető jegyzékének kibővített, internetre alkalmazott, s újból ellenőrzött, korszerű változatát. Én pedig lényegében rábízhattam a Bartók-írások első kiadásainak összegyűjtését és internetes hozzáférhetővé tételét biztosító adatbázis kidolgozását.

Míg szerepe mindezen munkákban segítő jellegű, mások koncepcióját követve, ahhoz hűségesen ragaszkodva tevékenykedik, Biró Viola hazulról hozott román nyelvtudásával és romániai szakmai kapcsolatai révén egy egész tudományterület, Bartók román népzenei munkája, illetve az ahhoz kapcsolódó kompozíciók vizsgálatában mára már eredeti látásmódú, önálló kutatóként is meghatározó szerepet játszik – ha maga ezt egyáltalán nem is lenne hajlandó elismerni. Kiemelkedően értékes doktori disszertációja ugyan nem dolgozta föl Bartók *teljes* román népzene-tudományi munkáját – hogy is tehetne volna? – ám kiváló alapozást jelent. Azóta is számos tanulmány, kiállítási terv fejleszti tovább módszeresen e fontos téma minél

teljesebb körű feltárását. Egyik legújabb eredménye éppen az új összkiadáskötetben kapott helyet Bartók kéziratban maradt, ám rendkívül izgalmas *Kilenc román népdal*ának rekonstruált közreadása formájában. Bár továbbra is számítunk önzetlen, szerény, de egyben mindig szigorú segítő asszisztenciájára, a plakett birtokosát biztatom, hogy mindig szakítson időt önálló kutatói vállalkozásainak megvalósítására is.

Vikárius László

(Elhangzott Budapesten, 2024. október 12-én, a Magyar Zenetudományi és Zenekritikai Társaság által alapított Kroó György-plakett átadásakor.)